

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

БЄЛКОВА ЮЛІА АНАТОЛІЇВНА

УДК 378 :331.368:62:37.041:001.63

**ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Міністерство освіти і науки України (м. Вінниця).

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор
Кучерявий Олександр Георгійович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І.А. Зязюна (м. Київ).

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент,
член-кореспондент НАПН України
Щербак Ольга Іванівна,
Київський професійно-педагогічний коледж імені Антона Макаренка, директор (м. Київ);

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Шагаєва Ольга Анатоліївна,
апарат Президії Національної академії педагогічних наук України, старший науковий співробітник науково-організаційного відділу (м. Київ).

Захист відбудеться 26 листопада 2018 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному веб-сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розіслано 24 жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний стан розвитку українського суспільства висуває нові вимоги до фахової підготовки педагогічних кадрів для професійної (професійно-технічної) освіти. Особливої значущості набувають питання підвищення рівня їх професійної компетентності, конкурентоспроможності, формування педагога нової генерації, здатного до самовдосконалення у професійному розвитку. За цих умов актуалізується пошук інноваційних підходів до підготовки педагогічних працівників професійно-технічних освітніх закладів, зокрема майстрів виробничого навчання.

В Україні підготовку педагогічних кадрів для професійної (професійно-технічної) освіти здійснює мережа закладів освіти, зокрема: Українська інженерно-педагогічна академія, Київський професійно-педагогічний коледж імені Антона Макаренка, Харківський державний професійно-педагогічний коледж імені В.І. Вернадського, Професійно-педагогічний коледж Глухівського педагогічного університету імені Олександра Довженка, Рубіжанський індустріально-педагогічний технікум, Індустріально-педагогічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету, Коломийський індустріально-педагогічний технікум.

Вихідні концептуальні положення щодо підготовки таких фахівців відображено у законодавчих та нормативно-правових документах: Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про освіту» (2017), «Про професійний розвиток працівників» (2012); Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011); Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015); Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004) тощо. У цих документах наголошується на важливості вирішення соціально значущих завдань щодо оновлення змісту, форм, технологій здійснення професійної підготовки майбутнього педагога, зокрема майстра виробничого навчання, підкреслюється значущість його професійного саморозвитку.

Водночас досягнення належного рівня готовності до професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання гальмується низьким рівнем їх мотивації до навчання, недостатнім ресурсним забезпеченням ефективної організації й стимулювання самоосвіти і самовиховання як провідних засобів саморозвитку.

Вищеозначене зумовлює потребу у переосмисленні проблеми професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання, актуалізує соціальну доцільність професійного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання, створення індивідуальної траєкторії професійного становлення майбутнього фахівця.

Проблема формування особистості майстра виробничого навчання знайшла відображення в наукових працях учених, зокрема: концептуальні засади розвитку неперервної професійної освіти (Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Сушенцева, О. Щербак та ін.); особливості підготовки майстрів виробничого навчання (Л. Комісарова, Г. Омельченко, Н. Самойленко, З. Туряниця та ін.);

теоретичні засади проектування змісту освіти та впровадження інноваційних технологій професійного навчання (М. Артюшина, В. Болотов, П. Лузан, М. Михнюк, Г. Романова та ін.); формування компетентності керівників професійно-технічних освітніх закладів (Л. Петренко, О. Гуменний та ін.); підготовка фахівців у контексті компетентнісного підходу в системі професійно-технічної освіти (М. Ткаченко, О. Глущенко, О. Заїка, Т. Пятничук, А. Кононенко та ін.); теоретико-методичні основи професійного саморозвитку педагога (О. Анісімов, Н. Кузьміна, В. Маралов, М. Нечаєв, О. Пехота, В. Семиченко, В. Сластьонін, В. Слободчиков, Р. Хмелюк та ін.).

Досвід професійної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання свідчить, що недостатньо дослідженою є проблема проектування їхнього професійного саморозвитку, що зумовлює необхідність розв'язання суперечностей, що мають місце у професійній підготовці майстрів виробничого навчання, зокрема між:

- зрослими вимогами суспільства до професійної підготовки майстрів виробничого навчання і недостатнім рівнем її якості у закладах вищої освіти;
- потребою закладів професійної (професійно-технічної) освіти у кваліфікованих майстрах виробничого навчання, здатних до професійного саморозвитку впродовж життя, і низьким рівнем усвідомленості ними потреби в проектуванні цього процесу;
- необхідністю формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до проектування і здійснення професійного саморозвитку та недостатнім рівнем значущої для цього їхньої теоретичної й методичної компетентності;
- сучасними вимогами до науково-методичного забезпечення проектування професійного саморозвитку майстрів виробничого навчання і недостатнім ступенем його розробленості на практиці.

Результати аналізу обраної проблеми, її соціальне значення, недостатній рівень теоретичної і практичної розробленості та виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи «**Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки та управління освітою Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) за темою «Управління освітнім середовищем професійного розвитку керівних і педагогічних працівників» (РК № 0117U006014).

Тему дослідження затверджено вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 12 від 28 грудня 2012 року) та узгоджено рішенням Бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 26 лютого 2013 року).

Об'єкт дослідження: педагогічне проектування, організація і стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у професійно-педагогічних коледжах та індустріально-педагогічних технікумах.

Предмет дослідження: система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Гіпотеза дослідження. Ефективність проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання підвищиться за умов розроблення і реалізації системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання як цілісної сукупності особистісно зорієнтованих взаємопов'язаних компонентів (ціннісно-цільового, змістового, технологічно-методичного, оцінно-результативного), що відповідає об'єктивній потребі національної професійної (професійно-технічної) освіти в неперервному поступі й забезпечує розроблення і виконання майбутніми фахівцями власних проектів професійного становлення і саморозвитку засобами самоосвіти і самовиховання.

Для досягнення поставленої мети і перевірки сформульованої гіпотези поставлено такі **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу філософської й психолого-педагогічної літератури схарактеризувати ступінь дослідженості обраної проблеми.
2. Розкрити сутність, структуру та виявити особливості професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.
3. Обґрунтувати принципи побудови системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.
4. Теоретично обґрунтувати систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.
5. Перевірити ефективність системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у ході організації дослідно-експериментальної роботи.

Концепція дослідження ґрунтується на положенні про те, що потреби суспільства зумовлюють перетворення професійно-педагогічних коледжів й індустріально-педагогічних технікумів в особистісно і професійно-розвивальні середовища, які сприятимуть професійному саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання розглядається як цілеспрямований процес, що охоплює сукупність взаємопов'язаних конструктів: *методологічного* (використання аксіологічного, системного, цілісного, проектного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного підходів з метою розроблення і реалізації проектів професійного саморозвитку студентів); *теоретичного* (оволодіння теорією і технологією організації професійної самоосвіти і самовиховання як основних засобів професійного саморозвитку та концептуальними положеннями психології особистості); *методичного* (опанування методикою організації професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання).

Методологічною основою дослідження є: фундаментальні ідеї сучасної філософії освіти; філософські положення щодо феномену розвитку і саморозвитку особистості, взаємозв'язку та взаємозумовленості явищ і процесів навколишнього світу; аксіологічний, системний, цілісний, синергетичний, компетентнісний,

проектний, особистісно-діяльнісний підходи до проектування професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання.

Теоретичну основу дослідження становлять: теорії особистісно орієнтованого навчання і виховання (Г. Балл, І. Бех, Є. Зеєр, О. Савченко, В. Рибалка, О. Пехота, М. Чобітько та ін.); концептуальні психологічні положення щодо розвитку та саморозвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, В. Андреев, О. Асмолов, К. Вазіна, О. Газман, Л. Куликова, Е. Еріксон, А. Маслоу, А. Меренков, В. Рибалка, Г. Селевко, В. Слободчиков та ін.); положення щодо професійно-педагогічного саморозвитку (О. Бабошина, Є. Бондаревська, О. Біла, Г. Звенигородська, М. Костенко, С. Кульневич, М. Солдатенко, Н. Сидорчук, О. Хімченко, Т. Шестакова та ін.); технології і методики формування особистості інженера-педагога (Н. Брюханова, І. Васильєв, О. Коваленко, Н. Костриця, Л. Пуховська, О. Щербак, О. Шагаєва та ін.); педагогічного проектування (І. Єрмакова, Л. Забродська, Н. Кошелєва, О. Онопрієнко, М. Романовська, Г. Сазоненко та ін.); теоретичні положення щодо розвитку професійної компетентності і культури майстрів виробничого навчання (Л. Комісарова, Г. Омельченко, Н. Самойленко, О. Юртаєва та ін.); положення щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців у професійно-технічних закладах освіти (О. Глущенко, А. Кононенко, О. Паржницький, Н. Розіна, О. Мацейко, М. Ткаченко та ін.), коледжах і технікумах (Н. Креденець, І. Радзівська, Д. Костюк та ін.); теорія професійної самоосвіти і самовиховання (О. Діденко, С. Єлканов, О. Кучерявий, Л. Рувинський та ін.).

Для розв'язання визначених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих **методів**: *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення – з метою з'ясування стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми; порівняння, зіставлення – для вивчення підходів до розв'язання цієї проблеми, визначення напрямів наукового пошуку та обґрунтування поняттєво-категорійного апарату; проектування – для розроблення системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання тощо; *емпіричні*: бесіди, спостереження за освітнім процесом, опитування, інтерв'ювання, тестування, анкетування; педагогічний (констатувальний, формувальний) експеримент для здійснення діагностики та перевірки ефективності системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання; *статистичні*: методи обробки для кількісного та якісного аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи (методи визначення обсягу дослідницької вибірки, частотний аналіз, критерій χ^2 Пірсона тощо).

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2012–2018 рр. та охоплювало чотири етапи.

На першому (теоретико-аналітичному) етапі (2012 р.) було здійснено моніторинг стану фахової підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання та їх готовності до професійного саморозвитку; теоретичний аналіз наукової літератури з обраної проблеми; розроблення поняттєво-категорійного апарату дослідження.

На другому (теоретико-пошуковому) етапі (2012–2013 рр.) визначено методологічні засади підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання до

безперервного професійного саморозвитку; здійснено теоретико-методологічне обґрунтування системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання; розроблено методики організації і проведення експериментального пошуку, критерії і показників рівнів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання; спроектовано програми констатувального і формувального етапів експерименту.

На третьому (дослідно-експериментальному) етапі (2013–2017 рр.) забезпечено організацію і проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту; на основі аналізу його проміжних результатів здійснено корекцію розробленого науково-методичного забезпечення, оцінено та систематизовано результати експерименту на його контрольному етапі, які порівнювалися з прогнозованими.

На четвертому (підсумково-узагальнювальному) етапі (2017–2018 рр.) узагальнено одержані дані, сформульовано загальні висновки; визначено перспективи подальшого розв'язання окресленої проблеми; оформлено матеріали дисертаційного дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Донецького індустріально-педагогічного технікуму; Української інженерно-педагогічної академії; Приазовського державного технічного університету; Рубіжанського індустріально-педагогічного технікуму, Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського інституту Сумського державного університету. На різних етапах дослідження в експерименті взяли участь 204 студента, 20 викладачів та майстрів виробничого навчання.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягають в тому, що: *вперше* розроблено систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, структурними компонентами якої є ціннісно-цільовий, змістовий, технолого-методичний, оцінно-результативний; визначено принципи її побудови (соціальної доцільності професійного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання; самоцінності індивідуальної траєкторії професійного становлення та розвитку студента засобами самоосвіти і самовиховання; відповідності між змістом самоосвіти майбутніх майстрів виробничого навчання та запитами ринку праці; забезпечення потреб особистості майбутнього майстра виробничого навчання в оволодінні теорією і методикою професійного самовиховання; неперервності психолого-педагогічної підтримки процесу самоуправління студентом власним професійним саморозвитком тощо); обґрунтовано умови організації самоосвіти і самовиховання студентів як чинників їхньої саморозвивальної діяльності; удосконалено методи і форми мотивації, організації і стимулювання активності майбутніх майстрів виробничого навчання у професійно-педагогічному зростанні; визначено структуру проміжного результату професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-саморегулювальний, афективно-саморегулювальний і рефлексивно-діяльнісний компоненти); *уточнено* зміст ключових понять дослідження, а саме: «професійний саморозвиток особистості майстра виробничого навчання», «умови професійного самовиховання», «здатність майбутнього фахівця до рефлексії та

саморозвитку», «рівень професійного саморозвитку», «мотивація професійного зростання», «стимулювання професійного саморозвитку особистості»; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про професійні компетентності як цільові орієнтири професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання,

Практичне значення дослідження полягає в розробленні навчально-методичного забезпечення професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, що містить: навчальну програму спецкурсу «Основи професійного саморозвитку», методичні рекомендації щодо проведення тренінгових занять: «Життєві перспективи та професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання»; завдання для проведення майстер-класів з проблем розвивальної діяльності студентів; комплекс методів і прийомів педагогічного супроводу професійного саморозвитку студентів, важливих для забезпечення його мотивації, організації і стимулювання. Результати і висновки роботи можуть бути використані працівниками системи вищої, професійної (професійно-технічної) освіти України, викладачами педагогічних коледжів та індустріально-педагогічних технікумів, науковцями, студентами закладів вищої освіти, слухачами інститутів післядипломної освіти та курсів підвищення кваліфікації.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес: Донецького індустріально-педагогічного технікуму (довідка № 303 від 30.06.2014 р.); Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 106-04-134 від 16.11.2017 р.); Приазовського державного технічного університету (довідка № 76/ 66-531 від 20.11.2017 р.).

Апробація результатів дослідження Матеріали і результати дослідження пройшли апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Шляхи впровадження інноваційних технологій у підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців ПТО» (Донецьк, 2007), «Практика розвитку людського потенціалу на сучасному етапі» (Донецьк, 2012), «Конструктивное обучение в образовательной системе школа – вуз. Проблемы и решения» (Новосибірськ, 2014), «Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір» (Донецьк, 2014), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2015), «Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця» (Харків, 2017); *всеукраїнських* – «Формування професіоналізму майбутнього фахівця в галузі економіки: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Луганськ, 2009), «Українське національне виховання: реалії, тенденції, перспективи» (Запоріжжя, 2013), «Особистість у сучасній освіті: проблеми навчання та розвитку» (Донецьк, 2014), «35 років на шляху удосконалення професійної компетентності фахівців: історія, сучасність, перспективи» (Донецьк, 2014), «Управління інноваційним розвитком загальної середньої освіти в умовах соціально-економічних реформ» (Чернівці, 2014), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 2015), «Наука та інновації» (Київ, 2017). Основні результати та положення дослідження обговорювалися на кафедрі педагогіки та управління освітою Донецького національного університету імені Василя Стуса, на методичних та педагогічних радах Донецького індустріально-педагогічного технікуму. Автором організовано та проведено на базі Донецького індустріально-педагогічного

технікуму: педагогічний подіум «Сучасні технології фахової підготовки майстра виробничого навчання» (Донецьк, 2013); науково-методичний семінар «Активізація потреби студента у професійному самозростанні» (Донецьк 2014); засідання круглого столу «Аксіологічні засади підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання» (Донецьк, 2014).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації висвітлено в 17 публікаціях, з-поміж них: 6 статей у наукових фахових виданнях України (зокрема 2 – у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз); 11 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (300 найменувань, з них – 15 англійською мовою) та додатків на 55 сторінках. Дисертацію ілюстровано 25 таблицями на 20 сторінках і 9 рисунками на 9 сторінках. Загальний обсяг роботи – 275 сторінок, з яких основного тексту – 220 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, доцільність її розв'язання; сформульовано мету, визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання, концептуальну ідею і методи дослідження, його експериментальну базу; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; подано відомості про етапи науково-дослідної роботи, апробацію та впровадження в практику її результатів, особистий внесок здобувача; висвітлено інформацію про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **Теоретико-методологічні засади педагогічного проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання** – здійснено аналіз ступеня дослідженості проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці, розкрито сутність і структуру професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання та компетентностей майстра виробничого навчання як цільових орієнтирів професійної самоосвіти і самовиховання (засобів саморозвитку).

За результатами аналізу законодавчої та нормативно-правової бази функціонування закладів вищої освіти зроблено висновок про недостатній рівень забезпечення можливості майбутніх майстрів виробничого навчання у професійному розвитку і саморозвитку. Здійснено характеристику основних методологічних підходів, на яких базується розв'язання науково-дослідних завдань: системного, цілісного, синергетичного, культурологічного, компетентнісного, аксіологічного, проектного, особистісно-діяльнісного.

Схарактеризовано поняття саморозвитку майбутнім майстром виробничого навчання професійних компетентностей як свідомий і цілеспрямований процес забезпечення якісних змін у професійній свідомості і самосвідомості, який супроводжується самоосвітньою і самовиховною активністю майбутнього фахівця.

Результати вивчення філософської, психологічної, та педагогічної літератури дозволили трактувати категорію професійного саморозвитку як міждисциплінарну, інтегральну. Професійний саморозвиток особистості у філософії розуміється як духовно-практичне перетворення з метою повноти індивідуального самостворення, отримання соціального успіху, досягнення ідеалів. У психології процес саморозвитку особистості трактують як необхідну умову самореалізації особистості. У педагогічних дослідженнях професійний саморозвиток особистості аналізують з урахуванням активного впливу соціального середовища у широкому сенсі та професійно-освітнього – у більш вузькому, яке повинно повною мірою має задовольнити потреби особистості у досягненні вершин професійного поступу, з одного боку, та вирішувати важливе соціально-економічне завдання – забезпечення функціонування ринку праці, з другого.

Узагальнення результатів дослідження феноменів професійного розвитку і саморозвитку особистості дозволило визначити сутність поняття «професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання». *Професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання* – це неперервний процес позитивної якісної зміни станів сфер його особистості (духовно-моральної, потребнісно-мотиваційної, когнітивної, афективної, соціально-психологічної), результат усвідомлення потреби у самоосвіті і самовихованні як засобах оволодіння цінностями змісту професійно-технічної освіти, набуття самосвідомістю таких новоутворень, як нові мотиви, цілі й інтереси фахового становлення і удосконалення впродовж життя, нові професійно важливі знання, способи діяльності, новий досвід соціальної комунікації, професійної творчості і самотворчості, що забезпечують якісний рух до соціального й особистісно значущого реального, цілісного образу «Я» – майстер виробничого навчання.

Обґрунтовано, що готовність майбутнього майстра виробничого навчання до професійного саморозвитку є складною інтегрованою якістю системного характеру, компонентами якого є: духовно-моральний (наявність духовно-моральної спрямованості особистості, системи моральних якостей, якостей молодого людини як патріота України); мотиваційний (цілісна сукупність мотивів професійного саморозвитку, цілей і психологічних установок на активність у його самозабезпеченні засобами самоосвіти і самовиховання); практичний (сформованість способів діяльності, значущих для проектування і здійснення професійного саморозвитку в освітньому і професійному середовищах).

Визначено *детермінанти цілісного професійного саморозвитку* особистості майбутнього майстра виробничого навчання, основними серед яких є: орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього фахівця на самоактуалізацію та самодетермінацію в майбутній професійній діяльності; збагачення змісту навчання знаннями і вміннями щодо орієнтації майбутніх майстрів виробничого навчання на рефлексію професійного становлення, самопроектування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері формування професійно значущих якостей особистості; застосування методів, прийомів і технологій навчання, що сприяють набуттю досвіду діяльності, яка саморозвиває в особистісно-професійному напрямі.

Визначено критерії оцінки проміжних результатів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний).

У другому розділі – **«Система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання»** – обґрунтовано систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання на основі принципів її побудови і алгоритму; визначено умови її ефективного функціонування, обґрунтовано критерії і показники оцінки ефективності цієї системи.

Провідними принципами побудови системи проектування професійного саморозвитку майбутніх фахівців є: принцип соціальної доцільності професійно-педагогічного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання; принцип відповідності між змістом самоосвіти майбутніх майстрів виробничого навчання та запитам ринку праці; принцип самоцінності індивідуальної траєкторії професійного становлення та розвитку студента засобами самоосвіти і самовиховання; принцип усвідомленого оволодіння майбутнім майстром виробничого навчання теорією і методикою самоосвіти і самовиховання; принцип неперервності психолого-педагогічної підтримки процесу самоуправління студентом власним професійним саморозвитком; принцип створення сприятливого психологічного клімату у процесі співпраці всіх суб'єктів професійного розвитку.

До провідних цільових орієнтирів руху майбутнього майстра виробничого навчання до реалізації мети професійного саморозвитку належать такі компетентності: готовність до усвідомлення єдності інтересів України до націєтворчості і власних професійних інтересів та потреб у саморозвитку; здатність до самомотивації професійного саморозвитку; здатність до адекватної самооцінки образу «Я» як майстра виробничого навчання; здатність до професійної самоосвіти в цілях професійного саморозвитку впродовж життя; готовність до професійного самовиховання в системі професійно-технічної освіти; здатність до самоуправління кар'єрним зростанням на основі проектування кар'єрограми майстра виробничого навчання; готовність до здійснення цілісного підходу до управління професійним саморозвитком засобами самоосвіти, самовиховання у професійно-освітньому середовищі.

Розроблена система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання включає чотири компоненти: ціннісно-цільовий, змістовий, технологічно-методичний і оцінно-результативний (рис. 1). Ціннісно-цільовий компонент містить мету, провідні цілі, принципи розроблення відповідної системи та методологічні підходи для забезпечення її якісного функціонування. Складниками змістового компонента є: знання цінностей змісту професійно-педагогічної освіти на особистісному рівні, теорії і методики професійного саморозвитку особистості засобами самоосвіти і самовиховання; уміння в сфері забезпечення власного професійного саморозвитку (проектувальні, організаційні, стимулювальні, контрольні), досвід професійного самостановлення і саморозвитку як майстра виробничого навчання засобами самоосвіти і самовиховання. Технологічно-методичний компонент включає наступні етапи: мотиваційно-ціннісний; організаційно-діяльнісний; стимулювальний; оцінно-результативний.

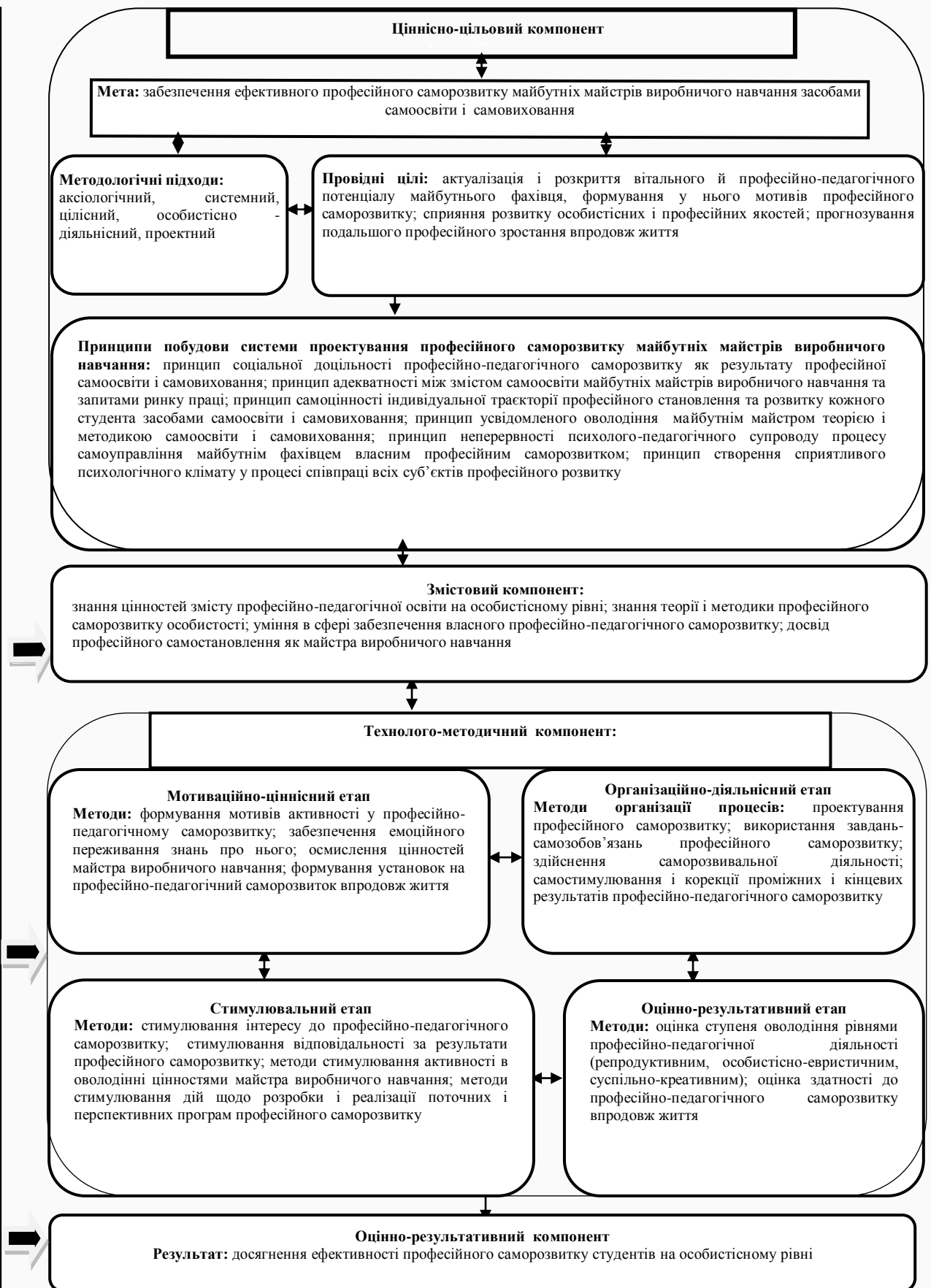

Рис. 1. Система проєктування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання

На мотиваційно-ціннісному етапі у майбутніх майстрів виробничого навчання формуються ціннісні орієнтації на професійний саморозвиток, потреби в професійному саморозвитку, самоосвіті і самовихованні, мотиви активності в самоосвітній і самовиховній діяльності. Студент усвідомлює себе в ролі професіонала, свої професійні устремління і особистісно значущі професійні якості, цілі професійного саморозвитку та їх можливу динаміку тощо. Когнітивна складова мотивації передбачає ціннісні орієнтації на знання методик самоаналізу і самодіагностики, технологічні знання (система методів, засобів, форм і механізмів особистісного і професійного саморозвитку). Емоційно-вольова складова розкривається через емоційно-позитивне ставлення майбутнього фахівця до змісту і процесу професійного саморозвитку, усвідомлення і позитивне сприйняття ним власного образу «Я» як професіонала, емоційну стійкість, здатність контролювати процес саморозвитку.

Організаційно-діяльнісний етап пов'язаний з уміннями студента організовувати дії, спрямовані на проектування, виконання і корекцію власних проєктів завдань-самозобов'язань щодо забезпечення свого професійного саморозвитку засобами самоосвіти і самовиховання. Це дії щодо оптимального вибору форм і способів розв'язання завдань професійного саморозвитку, уміння в галузі самопізнання образу «Я» як професіонала, здійснення самооцінки рівнів готовності до самоосвіти і самовиховання, забезпечення творчої самореалізації в процесі виконання розробленого цільового проєкту, самоконтролю ефективності саморозвивальних зусиль тощо.

Стимулювальний етап характеризується використанням таких методів: розвитку інтересу до професійного саморозвитку, відповідальності за результати професійного саморозвитку, стимулювання дій щодо розроблення і реалізації поточних і перспективних програм професійного саморозвитку тощо. Оцінно-результативний етап має два складники: оцінку ступеня оволодіння рівнями професійно-педагогічної діяльності (репродуктивним, особистісно-евристичним, креативним) та оцінку здатності до професійного саморозвитку впродовж життя.

Якісне функціонування системи проектування професійного саморозвитку залежить від створення в освітньому закладі необхідних умов: встановлення зв'язків між усіма компонентами педагогічної системи, єдність професійних стандартів, навчальних планів та структурно-логічних схем засвоєння навчальних дисциплін; організація процесу навчання на особистісно-орієнтованій основі; внутрішня єдність складових фахової підготовки – професійного навчання, самоосвіти і самовиховання; відповідність між цілями професійної освіти майбутніх майстрів виробничого навчання та можливостями їхньої професійної самореалізації.

Визначено структурні компоненти проміжного результату професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-саморегулювальний, афективно-саморегулювальний, рефлексивно-діяльнісний. На їх основі обґрунтовано критерії оцінки результатів цього процесу: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий і операційно-діяльнісний.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів

виробничого навчання» – розроблено програму педагогічного експерименту; розкрито особливості дослідно-експериментальної роботи з проектування професійної самоосвіти і самовиховання майбутніх майстрів виробничого навчання в цілях їх професійного саморозвитку; наведено кількісні та якісні результати експериментально дослідження.

Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2012–2018 рр. та здійснювалася на основі розробленої програми і методики наукового пошуку.

Результати діагностики рівнів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання на констатувальному етапі експерименту засвідчили: 1) наявність невеликої кількості студентів із високим рівнем професійного саморозвитку за всіма критеріями: в контрольній групі – 7,9 %, експериментальній – 9,2 %; 2) існування достатньо великої кількості респондентів експерименту, що знаходяться на низькому рівні професійного саморозвитку (25,0 % в контрольній і 30,6 % в експериментальній групах). Отримані дані стали основою для проведення формувального етапу експерименту з метою перевірки ефективності обґрунтованої системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Формувальний експеримент здійснювався на базі Донецького індустріально-педагогічного технікуму, Української інженерно-педагогічної академії та передбачав поділ студентів зі спеціальності 5.01010401 Професійна освіта за напрямками «Зварювання», «Радіотехніка», «Гірництво» на контрольну (КГ – 104 особи) та експериментальну (ЕГ – 98 осіб) групи. Формувальна дослідно-експериментальна робота охоплювала взаємопов'язані і взаємозумовлені етапи (мотиваційно-ціннісний, організаційно-діяльнісний, стимулювальний, оцінно-результативний)

На *мотиваційно-ціннісному* етапі було запропоновано тренінгові вправи, спрямовані на: самопізнання студентом професійного образу «Я» і формування мотивів саморозвивальної діяльності («Моя професія і я», «Мій професійний вибір», «Мої професійні бажання»), самохарактеристики здатності до самоосвіти і самовиховання як засобів саморозвитку; проектування професійного саморозвитку («Цілепокладання та побудова життєвої перспективи як педагога», «Дорожня карта або маршрут професійного саморозвитку», створення власного ідеального портрету майстра виробничого навчання); подолання перешкод в організації професійного саморозвитку («Способи і засоби подолання перешкод у професійному саморозвитку»).

На *організаційно-діяльнісному* етапі в ході вивчення спецкурсу «Основи професійного саморозвитку» студенти опрацьовували прийоми створення індивідуальних програм власного професійного саморозвитку засобами самоосвіти і самовиховання, проектування і виконання на їх основі відповідних завдань-самозобов'язань, опановували прийомами фасилітації у процесі роботи над собою, вчилися вести щоденники самоконтролю тощо. В процесі реалізації спецкурсу організовувалися заняття з проблем: «Саморозвиток особистості студента як похідна засвоєння змісту навчальних дисциплін»; «Саморозвиток особистості студента як результат його активності у виховних заходах»; «Саморозвиток особистості студента засобами занурення в професійну діяльність».

Здійснювалася спеціальна підготовка викладачів до розв'язання експериментальних завдань: психолого-педагогічна підтримка студента в остаточному професійному самовизначенні; інформаційно-методичне забезпечення діяльності викладачів-експериментаторів. Їх увага зорієнтовувалася зокрема і на таких педагогічних діях, як: занурення у процеси рефлексії, самопізнання, самовизначення, саморегуляції, які допомагають їм вийти на шлях професійного саморозвитку.

На *стимулювальному* етапі використовувалися такі методи і прийоми: професійно-рольові ігри, групові дискусії з проблем саморозвитку, створення професійних ситуацій емоційно-морального плану, метод діалогу з педагогом-майстром та ін.). Акцентувалась увага на методах стимулювання активності в оволодінні цінностями майстра виробничого навчання (заохочення, підбадьорювання, навіювання, позитивна оцінка діяльності, переконання, педагогічні вимоги тощо); методах самостимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання (самопереконання, самопідбадьорювання, самозаохочення, позитивна самохарактеристика та ін.).

На *оцінно-результативному* етапі констатувалася динаміка професійного саморозвитку в експериментальній та у контрольній групах.

Таблиця 1.

Результати розподілу студентів експериментальної і контрольної груп за рівнями професійного саморозвитку на констатувальному і формувальному етапах експерименту (%)

Критерії	Низький				Середній				Високий			
	конст. етап		формув.етап		конст. етап		формув.етап		конст. етап		формув.етап	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Мотиваційно-ціннісний	26,9	29,6	21,1	18,4	66,4	62,2	67,3	60,2	6,7	8,2	11,5	21,4
Когнітивний	24,1	26,5	22,1	20,4	68,3	64,3	68,2	59,2	7,7	9,2	9,6	20,4
Емоційно-вольовий	25,9	32,6	24,0	16,3	64,5	57,2	63,4	61,2	9,6	10,2	12,5	22,4
Операційно-діяльнісний	23,1	33,6	25,0	18,4	69,7	57,2	63,4	60,2	7,7	9,2	11,5	21,4
Інтегральний показник	25,0	30,6	23,1	18,4	67,2	60,2	65,4	60,2	7,9	9,2	11,5	21,4

Позитивна динаміка прослідковувалася в обох групах, але показники різнилися. В контрольній групі зросли показники високого рівня професійного саморозвитку на 1,3 %, середнього – на 1,8 %; кількість студентів із низьким рівнем професійного саморозвитку зменшилася на 1,9 %. Наявність динаміки у контрольній групі пояснюється тим, що професійний розвиток і саморозвиток її членів здійснюється об'єктивно в процесі оволодіння ними змістом навчальних дисциплін, мав місце якісний характер окремих виховних заходів. В експериментальній групі зросли інтегральні показники високого рівня професійного саморозвитку на 12,2 %, а показники середнього рівня залишилися без суттєвих змін; кількість студентів з низьким рівнем професійного саморозвитку зменшилася на 12,2 %. Ця динаміка є

результатом успішного впровадження в практику системи проектування професійного саморозвитку студентів.

Кількісна оцінка отриманих результатів здійснювалася на основі визначення коефіцієнта кореляції Пірсона. Зафіксовано достатньо високий рівень кореляційного зв'язку між компетентностями студентів у професійних самоосвіті і самовихованні (відповідно $r_{xy}=0,96$, $r_{xy}=0,99$) та загальними рівнями їх професійного саморозвитку. Порівнюючи отримані емпіричні значення коефіцієнтів лінійної кореляції Пірсона з його критичним значенням ($\alpha=0,01$, $n=98$), було зроблено висновок, що вони є вірогідними. Відзначено наявність тісного кореляційного зв'язку між рівнями професійно-педагогічної готовності викладачів та рівнями професійного саморозвитку майбутніх фахівців ($r_{xy}=0,8$). Позитивна динаміка професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання в експериментальній групі, в якій зафіксовано більш кращі показники, свідчить про ефективність розробленої системи.

Визначено перспективи неперервного якісного функціонування системи проектування професійного саморозвитку майстрів виробничого навчання на державному, регіональному й інституційному рівнях.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено розв'язання наукової проблеми цілісності педагогічного проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у процесі фахової підготовки, яке полягає в обґрунтуванні системи проектування їх професійного саморозвитку та окресленні принципів її побудови і функціонування; визначенні умов ефективної організації процесів професійної самоосвіти самовиховання студентів як чинників саморозвивальної діяльності, методів мотивації, організації і стимулювання їх активності у професійно-педагогічному зростанні.

1. Результати аналізу наукової літератури дозволяють установити три аспекти дослідженості обраної проблеми. Перший аспект – з'ясування науковцями, насамперед філософами, психологами і педагогами, сутності ключових понять проблеми дослідження: «саморозвиток», «професійний саморозвиток», «самоосвіта» і «самовиховання» як засоби саморозвитку (всі вони мають загальну властивість – спрямованість на якісні зміни у потребнісно-мотиваційній, когнітивній, афективній і соціально-психологічній сферах особистості). Другий аспект пов'язаний із розкриттям дослідниками феномену цілісності проектування педагогічних процесів і систем (головна ознака цілісності – забезпечення адекватності між цілями, змістом, формами, методами якісного досягнення спроектованих цілей). Третій аспект спрямований на формування професійної компетентності майбутніх фахівців у закладах професійно-технічної освіти, професійно-педагогічних коледжах і індустріально-педагогічних технікумах. Визначено, що активізація наукових розвідок з проблем професійно-технічної освіти не супроводжується відповідним рівнем наукового забезпечення підготовки майстрів виробничого навчання в індустріально-педагогічних технікумах і професійно-педагогічних коледжах.

2. Розкрито сутність професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання як неперервного процесу позитивної зміни якісних станів сфер його особистості (духовно-моральної, потребнісно-мотиваційної, когнітивної, емоційно-вольової, комунікативної) як особливої системи, результату усвідомлення потреби у самоосвіті і самовихованні – засобах оволодіння цінностями змісту професійно-педагогічної освіти, набуття новоутворень: нових мотивів, цілей, інтересів до фахового становлення і удосконалення впродовж життя, нових професійно-важливих знань, способів діяльності, нового досвіду соціальної комунікації, професійної творчості і самотворчості, що забезпечують якісний рух до соціально й особистісно значущого ідеального цілісного образу «Я – майстра виробничого навчання».

Особливостями професійного саморозвитку особистості майбутнього майстра виробничого навчання є: його здійснення на основі цільового проекту, спрямованого на зорієнтованість професійної свідомості на своє «Я» (цільовими орієнтирами спроектованих завдань-самозобов'язань є насамперед професійні компетентності); на залежність рівнів його ефективності від компетентності студента у професійній самоосвіті і самовихованні, на тісний зв'язок відповідних рівнів з рівнями психолого-педагогічної компетентності викладачів.

3. Принципами побудови системи професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання є такі: соціальної доцільності професійного саморозвитку як результату професійної самоосвіти і самовиховання; адекватності між змістом саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання та запитамі ринку праці; самоцінності індивідуальної траєкторії професійного становлення та розвитку кожного студента засобами самоосвіти і самовиховання; неперервного забезпечення потреб особистості майбутнього майстра в оволодінні теорією і методикою самоосвіти і самовиховання; неперервності психолого-педагогічної підтримки процесу самоуправління кожним студентом власним професійним саморозвитком; створення сприятливого психологічного клімату у процесі співпраці всіх суб'єктів професійного розвитку. Проектування цих основних вимог до організації професійного саморозвитку студентів сприяє концептуальному баченню побудови відповідної системи і є необхідною умовою її реалізації на емпіричному рівні.

4. Система проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання – це цілісна сукупність взаємопов'язаних компонентів: *ціннісно-цільового* (провідними цінностями-цілями виступають зафіксовані в моделі фахівця його професійні компетентності, а цінностями-засобами – шляхи їх досягнення, провідним із яких є формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до професійної самоосвіти і самовиховання); *змістового* (знання цінностей змісту професійно-педагогічної освіти на особистісному рівні, теорії і методики професійного саморозвитку на основі самоосвіти і самовиховання; уміння у сфері забезпечення власного професійного саморозвитку, досвід професійного самостановлення як майстра виробничого навчання); *технологометодичного* (реалізується на таких етапах: *мотиваційно-ціннісному* (провідними є методи формування мотивів активності у професійно-педагогічному саморозвитку, забезпечення емоційного переживання і осмислення цінностей майстра виробничого

навчання та ін.), *організаційно-діяльнісному* (передбачає використання методів організації процесу виконання студентами розроблених завдань-самозобов'язань професійного саморозвитку, корекції ними його проміжних і кінцевих результатів тощо); *стимульовальному* (сприяє стимулюванню інтересу до професійно-педагогічного саморозвитку, відповідальності за його результати, активності в оволодінні цінностями майстра виробничого навчання, та ін.), *оцінно-результативному* (оцінювання ступеня оволодіння рівнями професійно-педагогічної діяльності, здатності до професійного саморозвитку впродовж життя як педагога)).

5. Ефективність запропонованої системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання доведена на основі аналізу результатів дослідження на кількісному і якісному рівнях. В експериментальних групах, на відміну від контрольних, мала місце позитивна динаміка в зміні рівнів професійного саморозвитку студентів. В експериментальній групі у майбутніх майстрів виробничого навчання, на відміну від контрольної, на статистично обґрунтованому рівні збільшилася кількість студентів з високим рівнем професійного саморозвитку (з 9,2 % до 21,4 %) та зменшилось з низьким (з 30,6 % до 18,4 %). Достовірність виявлених відмінностей підтверджено визначенням коефіцієнта кореляції Пірсона. Наявність позитивної динаміки за всіма критеріями професійного саморозвитку свідчить про те, що мета дослідження досягнута, завдання виконані, гіпотезу підтверджено.

Проведене дослідження не вичерпує повною мірою всіх аспектів розв'язання обраної проблеми. Перспективними напрямками подальшого наукового пошуку можуть бути такі: обґрунтування умов оптимального використання ІКТ в цілях подальшого стимулювання процесів професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, їх залучення до спільних мережевих проектів; визначення складників методичної культури майстра виробничого навчання як суб'єкта професійного саморозвитку, вивчення зарубіжного досвіду щодо розробки проектів професійного саморозвитку майбутніх фахівців в системі професійної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Белікова, Ю. (2013). Наукова категорія «професійний саморозвиток»: аспекти аналізу в історичній ретроспективі. *Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць: Педагогічні науки*, 3 (21), 15-19.

2. Белікова, Ю. (2014). Самостійна робота студента як складова професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Педагогіка, психологія і соціологія*, 1(15), 12-15.

3. Белікова, Ю. (2014). Професійний саморозвиток майбутнього майстра виробничого навчання: стан забезпечення, структура, стратегія і технології. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць*, 11(24), 9-18.

4. Белікова, Ю. (2015). Розкриття можливостей навчального курсу «Основи професійного саморозвитку» для забезпечення професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. *Актуальні питання гуманітарних*

наук: Міжвузовський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 12, 237-241.

5. Белікова, Ю. (2017). Особливості педагогічного експерименту щодо реалізації проекту стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. *Sciencerise: Pedagogical education*, 10 (18), 23-28.

6. Белікова, Ю. (2017). Результати реалізації проекту стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 13, 54-60.

Наукові праці апробаційного характеру

7. Белікова, Ю. (2007). Гуманізація як основний фактор організації учебного процесу. *Шляхи впровадження інноваційних технологій у підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців ПТО: IV Міжнародна науково-практична конференція, Донецьк, 27-28 листопада, (Ч. 2, с. 27-32)*. Донецьк: ДПО ІПП.

8. Белікова, Ю. (2009) Типологія послуг професійної вищої освіти. *Формування професіоналізму майбутнього фахівця в галузі економіки: методологія, теорія, досвід, проблеми: Всеукраїнська науково-практична конференція, Луганськ, 14 квітня, (с. 83-88)*. Луганськ: Шико.

9. Белікова, Ю. (2012). Проблеми качества образовательной услуги. *Теорія і практика розвитку людського потенціалу на сучасному етапі: Міжнародна науково-практична конференція вчених, студентів, практикантів, Донецьк, 11 квітня, (с. 316-320)*. Донецьк: Норд-Прес.

10. Белікова, Ю. (2014). Цілісність педагогічного забезпечення професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. В Л.М. Ващенко (Ред.). *Управління інноваційним розвитком загальної середньої освіти в умовах соціально-економічних реформ: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, Чернівці, 31 січня, (с. 125-127)*. Чернівці: Наші книги.

11. Белікова, Ю. (2014). Аспекти формирования профессиональной компетентности мастеров производственного обучения в современном образовательном учебном заведении – Донецкий индустриально-педагогический техникум. *Конструктивное обучение в образовательной системе школа – вуз: Проблемы и решения: Международная научно-практическая конференция, Новосибирск, 15 ноября, (с. 39-43)*. Новосибирск: Немо-Пресс.

12. Белікова, Ю. (2014). Концепція педагогічного забезпечення професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання. *35 років на шляху удосконалення професійної компетентності фахівців: історія, сучасність, перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, , 5-6 лютого, (с. 26-28)*. Донецьк: ДВНЗ «УМО».

13. Белікова, Ю. (2014). Самостійна робота студента як складова професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір: Міжнародна науково-практична конференція, Донецьк, 10-11 квітня, (с. 13-14)*. Донецьк: Азовя.

14. Белікова, Ю. (2014). Цілісний підхід до визначення професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. В В.В. Олійник (Ред.). *Особистість у сучасній освіті: проблеми навчання та розвитку: Всеукраїнська науково-практична конференція, Донецьк, 14-15 травня*, (с. 35-37). Донецьк: ІПО ІПП.

15. Белікова, Ю.(2015). Цілісність педагогічного забезпечення професійного саморозвитку майбутнього майстра виробничого навчання як філософська та психолого-педагогічна проблема. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи: Міжнародна науково-практична конференція, Запоріжжя, 20-27 квітня*. URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip20.html

16. Белікова, Ю. (2017). Модель системи педагогічного стимулювання професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. *Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: III-я міжнародна науково-практична конференція, Харків, 7-8 червня*, (с. 167-173). Харків: ХНЕУ.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Белікова, Ю. (2017). Компетентнісний підхід як основа проектування системи професійного саморозвитку студентів інженерно-педагогічних спеціальностей технікумів. *Альманах науки: Педагогічні науки*, 2, 14-17.

АНОТАЦІЇ

Белікова Ю.А. Проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ, 2018.

У дисертації здійснено теоретичний аналіз проблеми цілісності проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання у педагогічній теорії та освітній практиці. Обґрунтовано структуру і зміст цього процесу, схарактеризовано критерії, показники та рівні його ефективності. Визначено принципи побудови системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, яка складається з взаємопов'язаних компонентів: ціннісно-цільового, змістового, технолого-методичного, оцінно-результативного. Обґрунтовано умови організації самоосвіти і самовиховання студентів як чинників їхньої саморозвивальної діяльності.

Розроблено і експериментально перевірено навчально-методичне забезпечення реалізації системи проектування професійного саморозвитку майбутніх майстрів виробничого навчання, зокрема програму відповідного спецкурсу, комплекс завдань для педагогів як організаторів професійного саморозвитку студентів, комплекс

методів і форм мотивації, організації і стимулювання активності майбутніх фахівців у професійному саморозвитку тощо.

Ключові слова: професійний саморозвиток, майстри виробничого навчання, професійний саморозвиток майбутніх майстрів виробничого навчання, система проектування професійного саморозвитку, професійна (професійно-технічна) освіта.

Беликова Ю.А. Проектирование профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04. – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины, Киев, 2018.

В диссертации осуществлен теоретический анализ проблемы целостности проектирования профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения в педагогической теории и образовательной практике.

Раскрыта структура и содержание этого процесса, определены критерии, показатели и уровни его эффективности. Теоретически обоснованы принципы (социальной целесообразности профессионального саморазвития как результата профессионального самообразования и самовоспитания; самоценности индивидуальной траектории профессионального становления и развития студента средствами самообразования и самовоспитания; соответствия между содержанием самообразования будущих мастеров производственного обучения и запросами рынка труда, обеспечение потребностей личности будущего мастера производственного обучения в овладении теорией и методикой профессионального самовоспитания; непрерывности психолого-педагогической поддержки процесса самоуправления студентом собственным профессиональным саморазвитием и т. д.). построения системы проектирования профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения.

Разработана система проектирования профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения как целостная совокупность взаимосвязанных компонентов: ценностно-целевой, содержательный, технологический и оценочно-результативный. Экспериментально доказана её эффективность. Определены условия профессиональной подготовки студентов как средства их профессионального саморазвития, эффективности организации профессиональных самообразования и самовоспитания как факторов саморазвивающейся деятельности.

Подготовлено и экспериментально проверено учебно-методическое обеспечение реализации системы проектирования профессионального саморазвития будущих мастеров производственного обучения, в частности, программу соответствующего спецкурса, комплекс задач для педагогов как организаторов профессионального саморазвития студентов, комплекс методов и форм мотивации, организации и стимулирования активности будущих специалистов в профессиональном саморазвитии и т. д.

Определены перспективы непрерывного качественного функционирования системы проектирования профессионального саморазвития мастеров производственного обучения на региональном и институциональном уровнях.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, мастера производственного обучения, профессиональное саморазвитие будущих мастеров производственного обучения; система проектирования профессионального саморазвития, профессиональное (профессионально-техническое) образование.

Belikova Yu. Design of professional self-development of future masters of industrial training. - The manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04. – The theory and methods of vocational education. – Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

In the dissertation the theoretical analysis of the problem of the integrity of the design of professional self-development of future masters of production training in pedagogical theory and educational practice was made. The structure and content of this process are substantiated, criteria, indicators and levels of its efficiency are characterized. The principles of constructing a system of designing professional self-development for future masters of industrial training are determined.

The system of designing professional self-development of future masters of industrial training, which consists of interrelated components: value-target, content, technological-methodical, evaluative-productive, is theoretically substantiated and experimentally tested. The conditions of organization of self-education and self-education of students as factors of their self-development activity are substantiated.

The educational and methodological support for the implementation of the design of professional self-development of future masters of industrial training, in particular, the program of the corresponding special course, a set of tasks for teachers as organizers of professional self-development of students, complex of methods and forms of motivation, organization and stimulation of activity of future specialists in professional self-development, etc., was developed and experimentally tested.

Key words: professional self-development, master of production training, professional self-development of future masters of industrial training, system of designing professional self-development, vocational education.